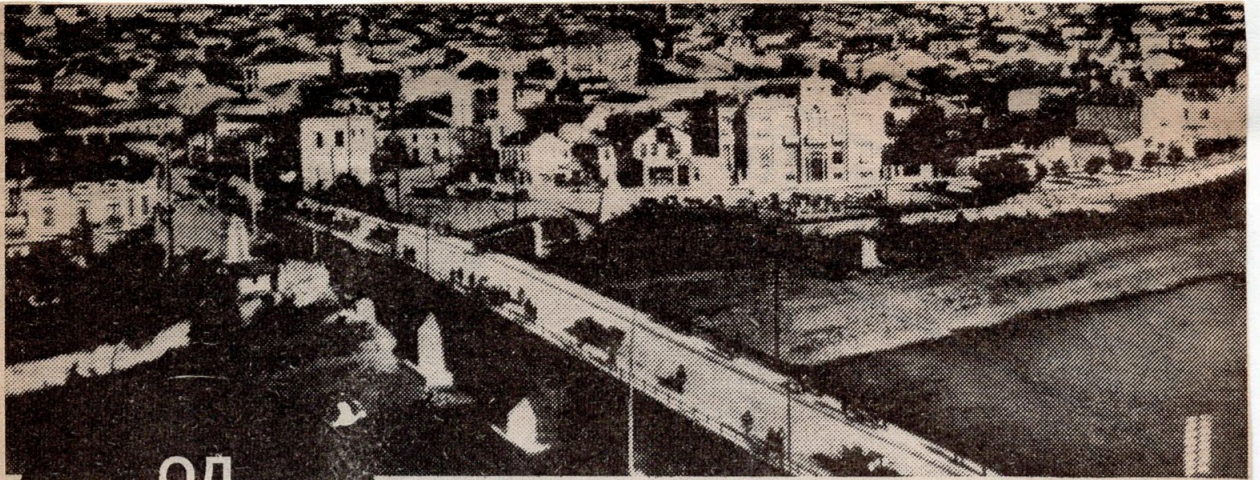

УМЕТНИЦИТЕ КАКО „ПРВОБОРЦИ НА СЕКСУАЛНАТА РЕВОЛУЦИЈА“ - ПАНОРАМА НА ПРЕДВОЕНО СКОПЈЕ

ОД
„ТАЈНАТА“
ИСТОРИЈА
НА СКОПЈЕ

СКАНДАЛ ВО КАФЕШАНТАНОТ „ОКЕАН“

Небојша ЈАКОНОВ

Војни, катаклизми, разорувања. Освојувања и разни болештини. Штрајкови и социјални меири. Со еден збор – историја. Меѓутоа, што е она што се наоѓа меѓу историјата? Што со оние секојдневности што во траењето на една држава, народ, град се одвиваат во меѓувремето од еден до друг историски настан кои, иако токму од нив се состои животот на обичните луѓе, неоправдано остануваат незабележани во историските хроники? Споменатата несправда што „големата историја“ ја врши врз наизглед обичните, мали настани од секојдневјето, оној своевиден „историски шкарт“, се чини уште поголема кога ќе се разбере дека и тие знаеле да бидат предмет на разни полемики и судири кои, ете, останале забележани само во спомените на луѓето или пак на пожелтевите страници од старите весници.

На трагите од еден ваков настан од предвоено Скопје најдовме и на страниците на Монографијата посветена на македонскиот сликар Никола Мартиновски. Имено, овој голем мајстор на четкичката, враќајќи се во Скопје, по школувањето во Букурешт и Париз, меѓу другото, се обидел да пренесе и дел од искуствата што ги стекнал во „големиот свет“. Притоа, во таа негова благородна намера, иако еден дел од неговите нови сограѓани го прифатиле, се соочиле и со отпорот на тесноградниот паланечки дух.

● КАФЕАНА НА ЛОШ ГЛАС

Во приказнава што сакаме да ја раскажеме, главна рола има кафеантанот „Океан“, една од многубројните кафеани во предвоено Скопје, што се наоѓала некаде на местото каде денес е ресторанот „Победа“. По денешните мерила, „Океан“ бил нешто меѓу ноќен клуб и кафеана, а поради својата постојана публика, меѓу кои имало и луѓе од полусветот, жени со матно потекло и професија, професионални коцкари и подводници и воопшто едно „шарено друштво“ – бил по малку на лош

● Општествениот живот во предвоено Скопје знаел да биде доста бурен судејќи, барем, по една епизода од животот на познатиот македонски сликар Никола Мартиновски

● Што се случувало кога уметникот ќе си земел слобода на јавно место да наслика нешта „дозвољени само во поинтимни друштва“?

глас. Она, пак, што Мартиновски го поврзало со оваа кафеана, освен тоа што луѓето од полусветот биле негова трајна ликовна преокупација, се крие во баналниот податок дека тој, како потомок на старо еснафско семејство – „Океан“ го добил во наследство.

Елем, Мартиновски дошол на идеја кафеаната да ја украси со ситни слики кои, веројатно и поради „веселата атмосфера“ што владеела во неа, требало да ја воспеваат љубовта, убавината и радоста на животот. Речено – сторено, па во последните летни денови на 1935 година, по два месеца работа, во која на сликарот му помагал и тогаш почетникот Василие Поповиќ-Ципо, кафеаната „Океан“ осамнала со нова декорација. И веднаш – пукнал скандал.

Во жестока полемика што настанала, а во која, покрај познавачите на уметноста, учествувала и скопската „чаршија“, напаѓачите на сликарот тврделе дека сликите се – обична порнографија. Имено, на 12-те (некои денес тврдат дека ги имало 15) осликани паноа со поголем број машки и женски фигури во природна големина кои (да се послужиме со описот забележан во тогашните ве-

сници) „чинеле најчуден преплет на тела“. Проблемот, се чини, бил во тоа што тие биле – големи.

● ОРГИИ

Целата работа околу сликите на Мартиновски толку се разгорела што стигнала дури и до престолнината, па написи за тоа објавиле двата во тоа време најголеми белградски весници – „Политика“ и „Време“. При тоа, покарактеристичен е ставот на анонимниот новинар на „Време“, инаку „булеварски“ ориентиран весник, кој наведува дека сликарот во својата фантазија претерал и се осмелил да наслика „нешта што се дозволени само во поинтимно друштво“. Според истиот новинар, на следните на „Океан“ Мартиновски насликал оргии на мажи и „герли“ (употребувајќи го овој израз од тогашниот жаргон, тој веројатно сакал на читателите да им соопшти за какво „безобразие“ станува збор) и други „преслободни нешта“.

Какви биле овие „фрески“ од „Океан“ и дали навистина биле толку „безобразни“, денес не можеме да судиме од проста причина што куќата каде што се наоѓала оваа кафеана е урната во 1947 или 1948 година. Навистина д-р Борис Петковски, авторот на споменатата монографија, говори дека постојат неколку аматерски фотографии на кои само се назираат некои делови од овие слики. Тој вели дека на задаената тема Мартиновски ѝ пришол „без хипокризија“, а сите елементи што ја откриваат човековата сексуалност биле прикажани „без маскирање“.

Од оваа мала епизода од животот на предвоено Скопје нам, пак, некоко спонтано ни се наметна прашањето што би рекле „чувствителните душички“ од тоа време кога, во денешно Скопје, би можеле, на пример да погледаат некој порнографски филм во киното „Напредок“ или пак да прелистаат еден примерок на „Врочи Кај“, што легално се продава во секоја трафика. При тоа, во никој случај не сакаме да ги изедначиме творбите на Мартиновски со споменатите примери на „овременските уметнички фантазии“.